

FAGFORENINGS- BESKÆFTIGELSESPOLITIK

AF H. JACOBY

I min Artikel »Den tyske Sociallovgivnings Sammenbrud og dets Betydning«¹⁾ fremhævedes, at den Lære, man maa drage af Udviklingen i Tyskland er, at en aktiv Beskæftigelsespolitik er paakrævet. Da Statens Overtagelse af Beskæftigelsespolitiken inkluderer Stats-Lønpolitik og Stats-Lønregulering, blev det der foreslaaet, at Fagforeningerne selv skulde optræde som Bærere af Beskæftigelsespolitiken og oprette Balancen paa Arbejdsmarkedet for, om muligt, at overflødiggøre Indgreb fra Statsmagtens Side paa Arbejdsområdet og sikre Fagforeningernes Frihed.

I Danmark ligger Forudsætningerne for Fagforeningernes aktive Deltagelse i Beskæftigelsespolitiken særdeles gunstigt. Danmark raader over en ensartet Fagforeningsbevægelse, hvis Organisering af Arbejderstanden naar op til ca. 90 pCt. De danske Fagforeninger staar allerede nu som Bærere af Arbejdsløshedsforsikringen. Det vilde kun være logisk og konsekvent, om de danske Fagforeninger ogsaa tog den Opgave op aktivt at bekæmpe Indtrædelsen af selve Forsikringstilfældet. Thi det har bestandig været den forudseende Assurandørs Opgave at bekæmpe Forsikringsrisikoen ved at søge at faa Indflydelse paa de vigtigste sociale Forhold, som ligger til Grund for Forsikringstilfældets Indtræden. Yderligere har de danske Fagforeninger nu i »Arbejderbevægelsens Erhvervsraad« et Organ, der er egnet til at spille en aktiv Rolle paa Beskæftigelsespolitikens Omraade.

I

At den aktive Beskæftigelsespolitik er nødvendig, bestrides næppe mere fra nogen Side. I et højt interessant Arbejde, udgivet af det internationale Arbejdsbureau²⁾, har Wladimir Woytinsky undersøgt de tre Grunde til Arbejdsløshedens Opstaaen: Befolkningsforskydningerne, de tekniske Fremskridt og den økonomiske Udvikling. Men Rette ser Woytinsky de afgørende Aarsager i *Teknikens Fremskridt*³⁾ Da de tekniske Forbedringer skred hurtigere fremad end Produktionens Ekspansion, blev betydelige Arbejdermasser udelukket fra Produktionsarbejdet. Dette er »den teknologiske Arbejdsløsheds« Ofre. Woytinsky bringer her nogle oplysende Tal over de gennemsnitlige aarlige Tilvækstprocenter for den industrielle Produktion og for Ydelsen pr. beskæftiget Arbejder i de Forenede Stater og England.

¹⁾ Nationaløk. Tidsskr. 1936, S. 276 ff.

²⁾ Wladimir Woytinsky *Trois Causes du Chômage*, Bureau International du Travail, Genève 1935, S. 42 ff.

³⁾ Sammenlign af ældre Litteratur: *Jørgen Pedersen* i Natøk. Tidsskrift 1930 S. 277 ff. og *Johs. Kjærboel* i Natøk. Tidsskrift 1931 S. 400, hvor Betydningen af den teknologiske Arbejdsløshed allerede antydes.

FAGFORENINGS- BESKÆFTIGELSESPOLITIK

AF H. JACOBY

I min Artikel »Den tyske Sociallovgivnings Sammenbrud og dets Betydning«¹⁾ fremhævedes, at den Lære, man maa drage af Udviklingen i Tyskland er, at en aktiv Beskæftigelsespolitik er paakrævet. Da Statens Overtagelse af Beskæftigelsespolitiken inkluderer Stats-Lønpolitik og Stats-Lønregulering, blev det der foreslaaet, at Fagforeningerne selv skulde optræde som Bærere af Beskæftigelsespolitiken og oprette Balancen paa Arbejdsmarkedet for, om muligt, at overflødiggøre Indgreb fra Statsmagtens Side paa Arbejdsområdet og sikre Fagforeningernes Frihed.

I Danmark ligger Forudsætningerne for Fagforeningernes aktive Deltagelse i Beskæftigelsespolitiken særdeles gunstigt. Danmark raader over en ensartet Fagforeningsbevægelse, hvis Organisering af Arbejderstanden naar op til ca. 90 pCt. De danske Fagforeninger staar allerede nu som Bærere af Arbejdsløshedsforsikringen. Det vilde kun være logisk og konsekvent, om de danske Fagforeninger ogsaa tog den Opgave op aktivt at bekæmpe Indtrædelsen af selve Forsikringstilfældet. Thi det har bestandig været den forudseende Assurandørs Opgave at bekæmpe Forsikringsrisikoen ved at søge at faa Indflydelse paa de vigtigste sociale Forhold, som ligger til Grund for Forsikringstilfældets Indtræden. Yderligere har de danske Fagforeninger nu i »Arbejderbevægelsens Erhvervsraad« et Organ, der er egnet til at spille en aktiv Rolle paa Beskæftigelsespolitikens Omraade.

I

At den aktive Beskæftigelsespolitik er nødvendig, bestrides næppe mere fra nogen Side. I et højt interessant Arbejde, udgivet af det internationale Arbejdsbureau²⁾, har Wladimir Woytinsky undersøgt de tre Grunde til Arbejdsløshedens Opstaaen: Befolkningsforskydningerne, de tekniske Fremskridt og den økonomiske Udvikling. Men Rette ser Woytinsky de afgørende Aarsager i *Teknikens Fremskridt*³⁾ Da de tekniske Forbedringer skred hurtigere fremad end Produktionens Ekspansion, blev betydelige Arbejdermasser udelukket fra Produktionsarbejdet. Dette er »den teknologiske Arbejdsløsheds« Ofre. Woytinsky bringer her nogle oplysende Tal over de gennemsnitlige aarlige Tilvækstprocenter for den industrielle Produktion og for Ydelsen pr. beskæftiget Arbejder i de Forenede Stater og England.

¹⁾ Nationaløk. Tidsskr. 1936, S. 276 ff.

²⁾ Wladimir Woytinsky *Trois Causes du Chômage*, Bureau International du Travail, Genève 1935, S. 42 ff.

³⁾ Sammenlign af ældre Litteratur: *Jørgen Pedersen* i Natøk. Tidsskrift 1930 S. 277 ff. og *Johs. Kjærboel* i Natøk. Tidsskrift 1931 S. 400, hvor Betydningen af den teknologiske Arbejdsløshed allerede antydes.

	Tidsperiode	Industriell Produktion	Ydelse pr. Arbejder
Forenede Stater	1923/29	2,9	4,8
England	1924/29	2,2	2,7

For de Forenede Stater opgiver Woytinsky følgende Tal for den industrielle Udvikling i Aarene 1923—1933:

	Beskæftigelse	Produktions- volumen	Ydelse pr. Arbejder
1923.....	100	100	100
1924.....	90,3	94	104
1925.....	91,4	105	115
1926.....	92,0	108	117
1927.....	88,7	106	120
1928.....	86,4	112	129
1929.....	89,8	119	133
1930.....	78,0	95	122
1931.....	66,4	80	120
1932.....	55,4	63	113
1933.....	59,5	76	128

De tilsvarende Tal for England er:

	Beskæftigelse	Produktions- volumen	Ydelse pr. Arbejder
1924.....	100	100	100
1925.....	(97,7)	—	—
1926.....	(92,9)	—	—
1927.....	93,9	106,8	113,7
1928.....	93,2	101,9	109,3
1929.....	97,3	111,3	114,4
1930.....	88,2	101,3	114,9
1931.....	80,3	90,7	112,9
1932.....	79,6	90,8	114,1
1933.....	84,7	96,5	113,9
1934.....	89,0	109,0	120,3

For Skandinavien kan anføres følgende Tal:

	Ydelse pr. Arbejder		
	Danmark	Norge	Sverige
1923.....	100	100	100
1924.....	105,8	105,8	105,6
1925.....	101,4	120,9	108,6
1926.....	108,4	123,2	112,1
1927.....	111,7	127,4	115,3
1928.....	114,5	130,8	122,1
1929.....	117,3	138,8	128,3
1930.....	124,7	142,0	123,1
1931.....	118,8	118,9	115,0
1932.....	129,6	156,9	115,0
1933.....	142,0	167,0	119,8

Medens Førkrigstidens Produktionseksponation foregik hurtigere end Forøgelsen af Arbejdernes Ydeevne, førte Efterkrigstidens Rationalisering til »de teknologiske Forstyrrelser«, der i Virkeligheden betyder en industriel Revolution og fuldkommen forandrede Forholdene paa Arbejdsmarkedet. De industrielle Erhverv spærres i stigende Grad for den opvoksende Generation. Selv under Højkonjunkturen i Aaret 1929 laa Beskæftigelsestallet i næsten alle industrielle Lande under Tallet fra 1923, idet Arbejdskraftens Produktivitet var steget stærkere end Produktionen selv. Udviklingen paa Arbejdsmarkedet viser, at Beskæftigelsesforholdene ikke mere udelukkende er afhængige af den økonomiske Konjunktur. Arbejdsløshedens teknologiske Karakter kræver derfor en selvstændig Beskæftigelsespolitik. Med Rette henviser det tyske Institut for Konjunkturforskning¹⁾ i denne Forbindelse til, at ingen af de to klassiske Teorier — i Grunden er det kun een Teori — er anvendelige overfor den nuværende Arbejdsløshed, hverken Kompensationsteorien, der gaar ud fra, at en Udvidelse af Produktionen følger organisk og umiddelbart efter de tekniske Fremskridt, eller »die Freisetzungstheorie«, der i Modsætning til Kompensationsteorien mener, at de Arbejdere, der er blevet overflødige paa Grund af de tekniske Fremskridt, kun kan genoptages i Produktionen til faldende Lønninger. Det tyske Institut drager af denne Kendsgerning den Slutning, at Staten nødvendigvis maa føre en Politik, der tager Sigte paa at fremskaffe Arbejde. Institutet fastslaar, at for Tysklands Vedkommende er Arbejdskraftens Produktivitet fra 1925—35 gennemsnitligt steget med 3,4—3,6 pCt. om Aaret (før Krigen 1—1 $\frac{1}{3}$ pCt.). Denne Produktivitetsstigning skyldes ikke blot de tekniske Fremskridt, men ogsaa bedre Organisation af Arbejdet, forøget Produktionsomfang og forskellige andre Faktorer. Det er muligt, at det sidste Tiaars hastige Fremskridtstempo kun er et forbigaaende Fænomen, og at vi indenfor en overskuelig Fremtid atter glider over i et roligere Udviklingstempo. Men for Spørgsmaalet om en aktiv Beskæftigelsespolitik spiller Udviklingsmulighederne i denne Retning praktisk talt ingen Rolle. Thi vi maa indstille os paa det kommende Aarti, hvor Udviklingen er nogenlunde fastlagt gennem de allerede nu bestaaende Talforhold.

Problemets internationale Betydning er velkendt. I min tidligere nævnte Artikel fremstilledes den katastrofale Udvikling i Tyskland. I Frankrig anstrenger Regeringen sig — formodentlig i sidste Øjeblik — for at gribe fast om Roret og bekæmpe Arbejdsløsheden gennem Kreditudvidelse i Forbindelse med Devaluering. I de Forenede Stater har man foretaget det hidtil største og dristigste Forsøg paa at nedkæmpe Krisen, et Forsøg, der ganske vist endnu ikke har ført til Maalet, men som i hvert Fald har været i Stand til at gengive en stærkt rystet Nation dens sociale Ligevægt og forsvare Samfundets Grundvold. Det er ikke uden Interesse, at Roosevelt for at kunne gennemføre sin Politik faktisk først maatte skabe en Arbejderbevægelse i europæisk Forstand.

For Danmark med dets stærke Arbejderbevægelse er den beskæftigelsespolitiske Aktion af vital Betydning; den kan her med Held kun gennemføres ved aktivt Samarbejde med Arbejdernes egne kompetente Organer.

¹⁾ Kvartalshefte Aargang 1936, Hefte 2, Afsnit A. S. 131 ff.

II

Der er allerede flere Gange blevet forelagt den danske Offentlighed konkret udformede Forslag til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden og Forøgelse af Beskæftigelsesmulighederne. I Aaret 1934 gav *Aage Heyman*¹⁾ et Bidrag til en rationel Løsning af Arbejdsløshedsproblemet. Den af Heyman foreslaede Løsning var stærkt deflationspræget, for saa vidt som den gennem Lønreduktion og Etablering af en nedsat Gennemsnitsløn vilde fremskaffe de Midler, der kræves for at kunne optage de arbejdsløse i Produktionsprocessen. Selve Lønfastsættelsen skulde centraliseres i Statens Hænder. Udførligere og mere paa Linie med Udviklingen ligger den Femaarsplan for Beskæftigelsen, som *Jens Warming* har offentliggjort under Titlen »Industri eller Landbrug«²⁾. Den drejer sig virkelig om det Problem, som man af Hensyn til det danske Samfunds Totalstruktur maa lægge til Grund for enhver Drøftelse af Beskæftigelsesproblemet. At diskutere Warmings Plan i Detailler ligger dog udenfor denne Artikels Rammer.

I alt væsentligt koncentrerer Warmings Tanke i den Sætning, han har valgt som Motto for sit Arbejde: »Er det bedst for Landbruget at være det største Erhverv med smaa Indtægter eller det næststørste med gode Indtægter?« I nøje Overensstemmelse med dette Spørgsmaal vil Warming fjerne den urentable Sektor indenfor Landbruget og anvende et Beløb paa 700 Millioner Kroner paa Opbygningen af den danske Industri, som derved skulde blive i Stand til atter at beskæftige 50.000 Mand. Ifølge Warming skulde denne Kapital kunne fremskaffes i Løbet af fem Aar, for en mindre Dels Vedkommende gennem Skatter, men hovedsagelig gennem Kapitalopsamling. Da den normale Kapitaldannelse ikke er tilstrækkelig til at skaffe de nødvendige Beløb, anbefaler Warming Told- og Importbegrænsninger, som kan fremtvinge Kapitalopsamlingen. Den ved Tvang opsparede Kapital maa saa ledes ud paa Markedet gennem dertil egnede Forholdsregler. Utvivlsomt vil Warmings Plan kunne forøge den danske Økonomis Produktivitet og Rentabilitet. Rimeligvis vilde det ogsaa under Planens Gennemførelse blive muligt at optage yderligere 50.000 Arbejdere — der kræves ca. 10—15.000 Kr. pr. Arbejder. Det problematiske ved Planen er imidlertid ikke blot Saneringsaktionens meget langsomme Tempo, men ogsaa og fremfor alt Fortsættelsen og Tilspidsningen af Danmarks økonomiske Isolering. Netop den sidste Tids Udvikling med dens Tilpasning af de vigtigste Verdensvalutaer og som Følge deraf ogsaa af de nationale Prisniveauer viser, at Danmarks økonomiske Isolering, baseret paa en gennemgribende Strukturændring af det danske Erhvervsliv og en overordentlig stor, ensidig Kapitalinvestering, under visse Omstændigheder kan blive yderst risikabel.

Erfaringerne i de Forenede Stater, Belgien og nu ogsaa i Frankrig og til en vis Grad ligeledes i Tyskland synes at vise, at kun en Kreditudvidelse er i Stand til paa varig og gunstig Maade at indvirke paa Beskæftigelsesproblemet under en Periode med teknologisk Arbejdsløshed. Forholdsregler af anden Art kan i bedste Fald kun bruges som Supplement, hvor heldigt de end kan virke i enkelte Tilfælde. Tidligere frygtede man, at Krediteksponering nødvendigvis maatte føre til Inflation. Ogsaa de

¹⁾ Aage Heyman: Arbejdsløshedsproblemet. Høst & Søn, København 1935.

²⁾ Jens Warming: Industri eller Landbrug. Gads Forlag, København 1935.

klassiske Kriseteorier¹⁾ saa en Fare i Kreditudvidelsen, fordi den vilde kunne føre til Overinvesteringer og derved direkte vilde forlænge og skærpe Forløbet af den konjunkturelle Krise. De sidste Aars Erfaringer har imidlertid lært os, at kun en Kreditudvidelse, hvis Virkninger — saa vidt muligt ligesom i Amerika — naar ud til alle Erhvervslivets Grene og derved skaber en naturlig Udligning, er egnet til at give Erhvervslivet den fornødne »Initialtænding«, som i en Tid med kronisk Stagnation atter kan sætte Erhvervslivets Rytme i Sving. Den af Staten gennemførte Kreditudvidelse maa træde i Stedet for manglende privatøkonomisk Initiativ. Kreditudvidelsesaktionen maa fortsættes indtil det Tidspunkt, da der er skabt en ny økonomisk Ligevægt, selvfølgelig dog kun saaledes, at der ikke bevirkes en væsentlig Forhøjelse af Priseniveauet.

Naar *Keynes* i sin nye, betydelige Bog²⁾ om Beskæftigelsespolitik fremhæver den lave og i længere Tid faldende Rente som særlig egnet til at forøge Forbruget og tilpasse det efter Produktionens Kapacitet, saa peger i Virkeligheden ogsaa han paa de Virkninger, som Kreditudvidelsesmetoden udløser, hvor den anvendes paa vel overvejet og beslutsom Vis. *Keynes* ofrer bevidst den private Kapitaldannelse for at sætte Staten i Stand til at foretage de fornødne Investeringer. Af denne Grund kræver han høje Indkomstskatter og Arveafgifter. *Keynes* forventer, at hans Teori, ført ud i Livet, skal forøge Konkurrencen mellem Producenterne, hvorved Priserne vil falde og Reallønnen saaledes forhøjes. Ved en relativt høj Beskæftigelsesgrad vil der saaledes dannes en ny Ligevægt mellem Produktion og Konsum.

Det Resultat, vi kommer til, bliver altsaa, at kun ved, at Staten gennemfører en Lettelse og en Udvidelse af Kreditten, vil det være muligt atter at bringe Konsum og Produktion i et rimeligt Forhold til hinanden. Gennem passende finanspolitiske Forholdsregler af denne Art maa Staten gøre sit til at overvinde den økonomiske Krise.

III

Af afgørende Betydning er det, hvilken Slags Arbejde der skal finansieres gennem Kreditlættelser og Kreditudvidelse. Det er kun naturligt, at man er mest tilbøjelig til at anbefale Arbejder, som er af offentlig eller samfundsøkonomisk Karakter og betyder en Forbedring af Landets Produktionsapparat i dets Helhed. Ti Arbejder af denne Art skaber i langt større Udstrækning ny og disponibel Kapital, end der oprindeligt er sat ind paa deres Igangsættelse.

I første Linie maa der her tænkes paa Arbejder, der vedrører Trafiken eller de energiforøgende Industrier. Ogsaa Koloniseringsarbejder af samme Art som Hedeselskabets kan anføres. Endelig maa ogsaa anbefales Dyrkning af Raastoffer, som for Øjeblikket maa indføres. Her tænkes navnlig paa Foderemner, Tobak og lignende. Men netop med Henblik paa Raastofsurrogater maa man ikke glemme, at overfor *Importmængden* staar

¹⁾ Sml. hertil Wilhelm Röpke, »Krise und Konjunktur«, Leipzig 1932, svensk Oversættelse udsendt af »Kooperativa förbundets bokförlag«, Stockholm 1934.

²⁾ J. M. Keynes: The general theory of employment, interest and money. London 1936.

der danske Eksportkvantiteter, hvis Afsætning maaske vil vanskeliggøres, naar Importen af udenlandske Produkter bortfalder.

Det vilde falde uden for denne Artikels Rammer i Detailler at nævne og vurdere de i denne Retning fremsatte Forslag. Det væsentligste Kriterium bliver at fastslaa hvert enkelte Projekts større eller mindre Arbejdsintensitet, d. v. s. konstatere, hvor stor en Del af den anvendte Kapital, der direkte eller indirekte er gaaet med til Arbejds lønning. Uden Tvivl har Jordarbejder her Forrangen — hvad enten det drejer sig om Anlæggelsen af nye Færdselsveje eller om Hedeselskabets Kultiveringsarbejder. Men man dog ikke glemme at undersøge, dels hvor vidt det til Arbejdet fornødne Antal Arbejdere er til Disposition i Landet, og om de netop hører til de Arbejderkategorier, der er særlig haardt kriseramte, dels om det gennemførte Arbejde ogsaa efter dets Afslutning vil faa en gunstig Indflydelse paa selve Arbejds markedet. Her har Warming i sin Artikel »Broer, Bilveje og Beskæftigelse«¹⁾ henvist til, at det Forslag, visse danske Ingeniørfirmaer har fremsat, ikke har nogen større Betydning for Beskæftigelsessituationen som saadan, da det ikke giver nogen Basis for fortsat Beskæftigelse — som f. Eks. Oprettelsen af nye Fabrikker — men om ca. ti Aar uvægerligt maa føre til en brat Afslutning. Af endnu større Betydning regner Warming det for at være, at der ikke blandt de Arbejdsløse befinder sig et tilstrækkelig stort Antal stærke Jord- og Betonarbejdere, og at Forceringen af saadanne Vej- og Broarbejder meget hurtigt vil forøge Landmændenes Vanskeligheder ved at faa tilstrækkelig Arbejds kraft i de paagældende Egne. Warming anbefaler at fordele Anlæggelsen af Bilveje, saaledes at man begynder Arbejdet paa forskellige Strækninger, eftersom Situationen kræver Iværksættelsen af Nødarbejder. En saadan vel overvejete Udvikling af Trafiknettet, hvor der tages fornuftigt Hensyn til Jernbanernes Interesser, vil med Henblik paa Beskæftigelsessituationen betyde en væsentlig Hjælp til at naa til bedre og mere normale Forhold.

Men man maa selvsagt ikke forøge Trafiknettets Kapacitet paa urimelig, uorganisk Maade, saa længe det forhaandenværende Færdselsapparats Effektivitet ikke tilnærmelsesvis er udnyttet. Man bør kun organisk udvikle det forhaandenværende Færdselsapparat i Overensstemmelse med det øjeblikkelige Behov og under Hensyntagen til de driftsøkonomiske Omkostninger. Men ogsaa ved en storstilet Reorganisation af det nuværende Færdselsapparat vil der saavel direkte som indirekte kunne genoptages et stort Antal Arbejds kræfter i Produktionen. Thi en Udvikling af Færdselsnettet har altid betydet bedre Fordeling af Arbejdet, større Arbejdsudbytte og forøgede Arbejds muligheder.

Paa tilsvarende Maade maa man bedømme Udvidelsen af Arbejdet inden for Hedeselskabet, som ifølge dets Aarsberetning i Aaret 1935—36 har haft en Driftsomsætning paa ca. 2.400.000 Kr. I Henhold til Direktør Flensborgs Aarsberetning maa man insistere paa, at man giver Lovgivningen vedrørende Jordforbedring permanent Karakter, saaledes at Hedeselskabets Arbejde kan tilrettelægges paa en bredere Basis og paa længere Sigt. Tilbage staar at undersøge, hvor vidt det danske Erhvervslivs Produktionsapparat i sin Helhed kan forbedres og Beskæftigelses mulighederne forøges

¹⁾ Socialt Tidsskrift 1930, S. 203 ff.

gennem Udbygning af Energiforsyningen — i Tyskland diskuterer man allerede for Alvor Udnyttelsen af Vindens Energi.

Ogsaa Oprettelsen af nye, højt udviklede Specialindustrier, som støtter sig paa den danske Arbejders høje fagmæssige og kulturelle Standard, vil passe ind i en saadan Erhvervspolitik. Saaledes har til Eksempel Dieselmotorindustrien, visse Grene af den kemiske og farmaceutiske Industri, Kabel- og Porcelænsindustrierne i Aartier hævdet deres Konkurrence-dygtighed paa Verdensmarkedet. Derimod maa man maaske af Hensyn til det danske Landbrugs Eksportchancer — selv om man i Overensstemmelse med Warming indskrænker dette Landbrug noget — nære visse Betæneligheder overfor Oprettelsen af almindelige Forsyningsindustrier (Tekstil o. lign.), som kommer til at konkurrere med netop de Lande, hvortil Danmarks Eksport gaar.

Yderligere maa man ogsaa nævne Gennemførelsen af Arbejder, der kan foretages paa kulturelle og sociale Omraader. Anlæggelsen af Sports- og Gymnastikpladser, Badeanstalter og lignende kan tjene til at udvikle Folkets Sundhed og forhøje Arbejdskraftens Ydeevne og saaledes forøge Erhvervslivets Produktivitet, ganske bortset fra de betydelige Beløb, der eventuelt derigennem spares af Folkeforsikringens og Sparekassernes Midler¹⁾.

Ovenstaaende Bemærkninger maa ikke og skal ikke opfattes i den Forstand, at Kravet om Rentabilitet skal opgives ved Gennemførelsen af det nye Arbejdsprogram. Princippet om Rentabilitet bliver ved at være en afgørende Faktor — men ikke den eneste. Som allerede antydtes gives der nu engang produktivt Arbejde, som overhovedet ikke, eller kun for en Brøkdel af Anlægskapitalens Vedkommende, er i Stand til at svare en rimelig Rente eller blot klare Amortisationen. Det er, som det tyske Institut for Konjunkturforskning²⁾ med Rette gør opmærksom paa, en forkert Anvendelse af privatøkonomiske Betragtninger, naar der forlanges Rentabilitet af offentlige Kapitalanbringelser. Her vil det vel ogsaa være rimeligt at nævne F. Zeuthen³⁾, selv om han i anden Sammenhæng gaar ud fra, at den forbrugende Borgers Krone kan være mere værd end Statens.

I Praxis vil dette maaske kunne føre til, at man, ogsaa ved overvejende produktive Arbejder, fastsætter en »Rentabilitetsgrænse« og der, hvor det er muligt, vedtager en Grænse, indtil hvilken Anlægskapitalen skal forrentes og amortiseres. Den Kapital, der ligger over denne Grænse, maa udredes af Arbejdsløshedsfondet eller lignende offentlige Midler.

IV

Vi har i det foregaaende i korte Træk, omend kun antydningssvis, undersøgt Spørgsmaalet om en aktiv Beskæftigelsespolitik, set under Financieringens og de forhaandenværende konkrete Muligheders

¹⁾ Det tyske Institut for Konjunkturforskning gør i sit Kvartalshefte II. A, Aargang 1936 opmærksom paa, at de Kapitaler, der anvendes paa Fritidsformaal og Idrætsøjemed, ogsaa maa betragtes som produktivt anbragte.

²⁾ Anf. St. S. 130.

³⁾ F. Zeuthen: Principper for offentlig Anlægspolitik og Prispolitik i Nordisk Tidsskrift for teknisk Økonomi. 1936 S. 138 ff.

Synsvinkel. I det følgende skal vi komme ind paa den anden afgørende Side af Problemet, nemlig den frie Arbejdskraft, som vil være at genoptage i Produktionsprocessen. Fagforeningerne er Arbejdskraftens Værge, og denne Værgestilling bemyndiger dem til at lede den paakrævede Beskæftigelsespolitik. Der er allerede i Artiklen »Den tyske Sociallovgivnings Sammenbrud og dets Betydning« blevet henvist til, i hvor høj Grad Ophævelsen af Arbejdsløsheden er en Forudsætning for den normale Fortsættelse af Fagforeningernes samfundsvigtige Funktioner. Det er ikke denne Artikels Opgave at undersøge de organisatoriske Muligheder, gennem hvilke Fagforeningernes Indflydelse paa Beskæftigelsespolitikken kan sikres og udøves. Oprettelsen af Arbejderbevægelsens Erhvervsraad vil rimeligvis — hvis man agter at gaa denne Vej — betyde et Holdepunkt for Fagforeningerne som aktive Bærere af Beskæftigelsespolitikken.

En saadan Udvikling vilde paa ingen Maade betyde nogen arbejdsgiverfjendtlig Tendens. Thi den vilde automatisk føre til, at ogsaa den — ofte som Følge af de tekniske Fremskridt — »arbejdsløse« Kapital¹⁾ atter genoptoges i Produktionsprocessen. Yderligere vilde den kraftigt stigende Konjunkturbølge nødvendigvis føre til et intimt Samarbejde mellem Repræsentanterne for Kapitalen og Arbejdskraften, saaledes at den »saglige Synthese« mellem Kapital og Arbejdskraft relativt let vil kunne findes netop paa den aktive Beskæftigelsespolitikens Omraade.

Et af de vigtigste Kendetegn paa den nye tekniske Udvikling er den bestandige strukturelle Forandring af Produktionsapparatet. I saadanne Perioder kan Arbejderne, som skal betjene dette Produktionsapparat, ikke, selv ikke med forøget Elasticitet, hurtigt nok tilpasse sig efter disse Strukturforandringers Tempo. Forandringerne i Arbejderbefolkningens Struktur bestemmes i Omfang og Tempo af Aldersfordelingen og af Generationernes Rækkefølge, uden at indtil nu organisatoriske Forholdsregler har øvet Indflydelse herpaa, udelukkende efter individuelt Forholdsbefindende. Da denne Proces foregaar for langsomt, bliver det nødvendigt bevidst at gennemføre den nu engang nødvendige, smertelige Udvikling for derigennem at afværge eller i det mindste forkorte Lidelserne. En fagforeningsmæssig Beskæftigelsespolitik maa derfor se en af sine Hovedopgaver i at tilpasse Arbejderbefolkningens erhvervs-mæssige Struktur saa stærkt som muligt efter Produktionens Udviklingstendens og først efter Udnyttelse af alle forhaandværende Tilpasningsmuligheder skride til Indførelse af forkortet Arbejdstid.

Man har allerede tidligere fremhævet den udadtil mest iøjnefaldende Forskydning indenfor Arbejdstagerens erhvervs-mæssige Struktur. *Eli F. Heckscher*²⁾ har saaledes for kort Tid siden paavist, at Funktionærernes Antal vokser paa Arbejdernes Bekostning. Ogsaa det tyske Institut for Konjunkturforskning har vist, at som Følge af den tekniske Udvikling fortrænger det kontrollerende, aandelige Arbejde det legemlige Arbejde, og at Funktionærtypen derfor optræder stadig hyppigere, ikke blot

¹⁾ Sammenlign H. Cl. Nybølle i *Socialt Tidsskrift* 1936 S. 160.

²⁾ Forskydninger mellem Samfundsklasserne i Efterkrigstiden. *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 1936 S. 161.

indenfor Varefordelingen, Transporten og Organisationen, men ogsaa indenfor den umiddelbare Produktionsproces. Det tyske Institut offentliggør¹⁾ for Aarene 1882—1933 følgende Tabel over Fordelingen af Funktionærer og Embedsmænd og Arbejdere i det tyske Rige.

	Embedsmænd og Funktionærer		Arbejdere	
	Tusinder	1882 = 100	Tusinder	1882 = 100
1882.....	1230	100	8344	100
1895.....	2130	174	9805	118
1907.....	3326	270	11876	142
1925.....	5455	443	14709	176
1933.....	5517	499	14946	179

Indenfor Arbejderstanden selv er Arbejdsløsheden forskelligt fordelt paa de forskellige Grupper. Uden Tvivl er ogsaa det indbyrdes Forhold mellem Beskæftigelsestallene underkastet stadige Forandringer. Hertil kommer yderligere, at heller ikke Arbejdsløsheden i de forskellige Dele af Landet frembyder noget ensartet Billede. For Perioden Juli 1932 til Juni 1934 offentliggør Statistisk Departement²⁾ saaledes følgende Arbejdsløshedsstatistik for de fire store Arbejderkategorier:

	Gennemsnitlig Ledighed i Perioden Juli 1932—Juni 1934	
	Efter Arbejdsløsheds-	Efter den løbende
	tællingen	Statistik
	pCt.	pCt.
Bygnings- og Møbelindustri.....	31,1	35,6
Anden Industri	18,7	24,2
Handel	10,5	12,8
Arbejdsmænd	26,3	35,2
Samtlige Medlemmer	22,5	29,0

Forskellen er altsaa betydelig. Ogsaa indenfor de forskellige Hovedgrupper kan der paavises betydelige Divergenser. Endnu interessantere er maaske den af Statistisk Departement foranstaltede Undersøgelse af, hvorledes Arbejdsløsheden fordeler sig paa de tre Uddannelsesgrupper. Her opgives følgende Tal:

	Hovedstaden	Provinsbyer	Landdistrikter	Hele Landet
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Faglærte	13,4	21,2	12,1	16,3
Landbrug	12,4	20,7	12,0	16,0
Andre	16,0	23,9	12,4	18,6
	14,5	21,6	12,1	16,8

Departementet fastslaar, at der for de forskellige Dele af Landet bestaar ikke uvæsentlige Divergenser mellem de tre Uddannelsesgruppers Arbejdsløshedsprocentsatser. I Hovedstaden og Provinsbyerne har de i Landbrug

¹⁾ Kvartalshefte II. A. S. 142 ff.

²⁾ Jfr. Arbejdsløshedstællingen 30. Juni 1934. Udgivet af Statistisk Departement.

uddannede Grupper mindre Arbejdsløshed, de øvrige større Arbejdsløshed end for samtlige Medlemmer i henholdsvis Hovedstaden og Provinsbyerne. Saaledes viser allerede de ovenfor angivne Oversigter den erhvervsmæssige Strukturs Betydning for Fordelingen af Arbejdsløsheden, selv naar man kun undersøger de tre generelle Erhvervskategorier¹⁾.

Gaar man nærmere ind paa de enkelte Grupper indenfor Industriarbejderne, kan man fastslaa, i hvor høj Grad den nuværende Specialbeskæftigelse adskiller sig fra den oprindelige Uddannelse.

For Smede- og Maskinarbejdere bringer Statistisk Departements Arbejdsløshedstælling²⁾ følgende Tal:

	Oprindelig Uddannelse	Nuværende Specialbeskæftigelse
Grovsmede	5000	2300
Klejnsmede	1700	1000
Mekanikere	3000	2100
Maskinarbejdere	12300	5500
Nittere og Stemmere.....	400	600
Skibsbyggere	700	700
Andre	800	6500
Uoplyste	300	5400

For Træindustriarbejderne meddeler Departementet, at omtrent Halvdelen af denne Branches Medlemmer er uddannet i Fag, som er beslægtet med Træindustrien, medens den anden Halvdel langt overvejende er uddannet som Landarbejdere.

Arbejdsløshedsprocenten — beregnet for samtlige Fag — svinger temmelig stærkt indenfor de forskellige Dele af Landet. For Provinsbyerne andrager den 16,2 pCt., for København 13,6 pCt. og for Landdistrikterne 10,4 pCt.

Ovenstaaende Tal belyser i hvert Fald den Betydning, Arbejderstandens erhvervsmæssige Struktur og de regionale Forhold har for Beskæftigelsesproblemet. Da nu som alt nævnt de normale strukturelle Forandringer i Arbejderstandens Sammensætning paa ingen Maade, hverken i Tempo eller Omfang, svarer til Produktionens Strukturforandringer, maa det blive Fagforeningernes Opgave at fremskynde Arbejderstandens Tilpasning til den industrielle Udvikling i Overensstemmelse med den samlede Erhvervsplan. De Forholdsregler, der her kan blive Tale om, deler sig i to forskellige Grupper:

1) Forholdsregler af kontrollerende og regulerende Art, som regulerer Tilgangen af den unge Generation til Erhvervet.

2) Forholdsregler af lignende Art, som muliggør Erhvervs-skifte. Rimeligvis vil det dog ikke blive nødvendigt at foretage stærkt indgribende Foranstaltninger for at regulere Tilgangen til de forskellige Erhverv. Thi det skulde være muligt gennem et af Fagforeningerne ledet generelt Oplysningsarbejde og gennem obligatorisk, for Valg af Erhverv

¹⁾ Smlgn. Socialt Tidsskrift 1936, Afd. C., S. 332, Tabel 30, som viser Forskellen mellem de enkelte Faggruppers Arbejdsløshedsprocent og den forskellige Udvikling i de enkelte Grupper i Aarene 1933—34 og 1934—35.

²⁾ Smlgn. anf. St. S. 61, 64 og 69.

raadgivende Organer under Fagforeningerne at lede den unge Generations Strøm ind i de ønskede Erhvervsbaner. Lykkes dette ikke fuldstændigt, kan man blive nødt til ved Udligning at regulere Antallet af Lære- og Arbejdspladser indenfor de enkelte Erhverv, men ganske vist kun for de i Produktionsprocessen ny indtrædende Aargange og, om fornødent, gaa til en forbigaaende Spærring af visse Erhvervskategorier for de nye Aargange. Allerede nu regulerer man til en vis Grad — omend hverken planmæssigt eller ensartet — Antallet af Lærepladser indenfor bestemte Erhvervskategorier i fast Forhold til Antallet af beskæftigede Svende. Det vil altsaa i Fremtiden kun dreje sig om at erstatte mere eller mindre tilfældige og uensartede Foranstaltninger med en ensartet og planmæssig Regulering, der svarer til den samlede Erhvervsplan og sikrer den mest gnidningsfrie Indlemmelse af de nye Aargange i Produktionsprocessen. Naturligvis maa Forholdsregler af denne Art tage vidtgaende Hensyn til de særlige Forhold i de forskellige Dele af Landet. De kan derfor ogsaa komme til at virke afspændende paa Modsætningsforholdet mellem Land og By.

Alt dette betyder paa ingen Maade, at man i Længden skal opgive det liberale Princip: det frie Valg af Beskæftigelse. Men for en kortere Overgangstid vil man være nødt til at supplere den planmæssige Ledelse af Erhvervslivet med en tilsvarende Regulering af Arbejdskraften. Det drejer sig altsaa her ikke om en endelig Ophævelse af det frie Beskæftigelsesvalg, men udelukkende om et provisorisk Indgreb, der indenfor relativ kort Tid skal tjene til at tilvejebringe en ny organisk Ligevægt paa Arbejdsmarkedet. Derefter skal atter det frie Beskæftigelsesvalg automatisk regulere Arbejderstandens Struktur og bevirke det rigtige Forhold mellem Produktionsapparat og Arbejderstand. Men netop dette Indgreb i Principet om frit Beskæftigelsesvalg skal sikre dette vigtige Rets- og Kulturgodes Bevarelse for Fremtiden og forhindre betydeligere Indgreb fra Statens Side. Den Kendsgerning, at denne Regulering iværksættes gennem Fagforeningerne, er en Garanti for Principets Bevarelse og Forholdsreglernes sociale Tendens.

Forholdsregler, der tager Sigte paa Erhvervsskifte, maa gaa ud paa at gøre Arbejdergrupper, der efter al Sandsynlighed ikke mere vil kunne finde Beskæftigelse i deres gamle Erhverv, anvendelige i andet Erhverv. Det vil altsaa her i første Række dreje sig om Forholdsregler, der forbereder Erhvervsskiftet.

Netop paa dette Punkt er den øjeblikkelige tekniske Udvikling relativt gunstig, da den i mindre Grad kræver faglærte end oplærte Arbejdere. Thi den tiltagende Rationalisering af Produktionsprocessen letter de enkelte tekniske Funktioner. I mindre Udstrækning er saadanne Foranstaltninger allerede kendt i Danmark. Siden November 1934 har f. Eks. Arbejdsløshedsfondet bekostet nogle Kursus i Husgerning for Arbejdsløse. I denne Sammenhæng kan det nævnes, at det internationale Transportarbejderforbund i sin Betænkning »Trafikmidlernes Koordination« har henvist til, at der der, hvor Udviklingen af Trafikken kræver Indskrænkning af Jernbanedriften og Afskedigelse af Jernbanefolk, maa dannes Fonds, som kan muliggøre en Omlægning af Jernbanefolkenes Faguddannelse, om muligt endogsaa saaledes, at den ledigblevne Arbejdskraft

finder Plads indenfor andre Trafikerhverv, som overtager Jernbanernes Kommunikationsfunktioner.

For finansielt at være i Stand til at gennemføre disse Foranstaltninger, vil det være nødvendigt at udbygge Arbejdsløshedsfondet yderligere og at tage sin Tilflugt til det i højere Grad. Man bør ogsaa undersøge, om ikke Arbejdsløshedskassernes Reservefonds, der antagelig er anlagt meget likvide, i det mindste delvis kunde sættes mere aktivt ind paa Gennemførelsen af Beskæftigelsespolitikken. Man tager næppe Fejl, naar man mener, at der her findes endogsaa betydelige Muligheder.

V

Formaålet med denne Artikel har været at trække Grundlinierne op for en fagforeningsmæssig Beskæftigelsespolitik. Enkelthederne maa man overlade til de særligt Sagkyndige at klare; for øvrigt vil Erfaringen her være den bedste Læremester. Dette gælder ikke blot for Financieringens Form og for Udvalget af Projektet, men ogsaa for Organiseringen. I hvert Fald staar det fast, at Statens Indflydelse paa Beskæftigelsespolitikens Omfang og Indhold altid vil være sikret gennem den Kendsgerning, at det er Staten, der bestemmer Kreditpolitikken og ogsaa udøver sin Indflydelse paa Financieringen af Arbejdsløshedsfondet.

Tilbage bliver kun Betæneligheden ved den storstilede Indsats af offentlige Midler. Dette Argument afkræftes imidlertid af Nødens Størrelse og de Farer for Fremtiden, som Passivitet paa det beskæftigelsespolitiske Omraade kunde udløse. Yderligere taler Erfaringen fra andre Lande et tydeligt Sprog. Den Tid er forbi, da man havde Lov til at bedømme Spørgsmaal vedrørende Beskæftigelsespolitik udelukkende fra et pengemæssigt Synspunkt. Hver ny Arbejder, der atter optages i Produktionsprocessen, har faaet moralsk Oprejsning. Han betyder ikke blot sparet Understøttelse, men han bliver atter betalende Medlem af Arbejdsløshedskassen og skatteydende Borger; han betyder følgelig en Garanti for den organiske Videreudvikling af det bestaaende Samfund.

For Fagforeningerne betyder Overtagelsen af Beskæftigelsespolitikken en ny Ret og en ny Forpligtelse. En heldig Gennemførelse af disse Opgaver vil sikre dem Forudsætningen for deres frie Eksistens, Handelfriheden, og dermed Indflydelsen paa Lønomaadet og fratage Spørgsmaalet om »tvungen Voldgift« en Del af dets Betydning, maaske den hele. Thi det er jo overhaandtagende Massearbejdsløshed, som fremkalder Kravet om tvungen Voldgift, idet der da ikke kan skaffes Balance mellem Tilbud og Efterspørgsel paa Arbejdsmarkedet uden alvorlige og langvarige Arbejdsampe, som betyder en Fare for et Erhvervsliv, der reguleres af Staten. Den fagforeningsmæssigt dirigerede Beskæftigelsespolitik vil organisk og uden alvorlige og langvarige Rivninger atter muliggøre den fornødne Balance paa Arbejdsmarkedet. Saaledes vil en aktiv Beskæftigelsespolitik under Fagforeningernes afgørende Indflydelse kunne blive en Etappe indenfor Erhvervslivets Regeneration.